

Børn og forældres erstatningsansvar

AIDA's nordiske kollokvium, Rungstedgaard d. 9.-11. marts 1994

Hovedreferent: Professor **Bill Dufwa**

Co-referent: **Jørgen Nørgaard**

Redaktør: Lektor Ph.D. **Ivan Sørensen** Ass: Stud.jur. **Sonja Pedersen**

Inholdsfortegnelse

1	Hovedreferent Bill Dufwa	1.2.4.3	Ansvarforsikringen
1.1	Indledning	1.2.4.4	Ansvarsforudsætningarna
1.2	Barn	1.2.4.5	Jämkning
1.2.1	Sverige	1.3	Föräldrar
1.2.1.1	Allmänt	1.3.1	Indledning
1.2.1.2	Nedre åldersgräns?	1.3.2	Sverige
1.2.1.3	Ansvarsförsäkringen	1.3.2.1	Allmänt
1.2.1.4	Strikt ansvar	1.3.2.2	Försäkringsförhållandena
1.2.1.5	Brott	1.3.3	Danmark
1.2.1.6	Ansvarsforudsætningarna	1.3.4	Norge
1.2.1.7	Ansvarsförsäkring?	1.3.5	Finland
1.2.1.8	Jämkning	2	Co-referent Jørgen Nørgaard
1.2.2	Danmark	2.1	Indledning
1.2.2.1	Allmänt	2.2	Ansvarsforsikring
1.2.2.2	Åldersgräns?	2.3	Ansvarsbedømmelse — sammenlig- ningsgrundlaget
1.2.2.3	Ansvarsförsäkringen	2.4	Særlig adækvansbedømmelse ved børns skadeforvoldelse?
1.2.2.4	Strikt ansvar	2.5	Har ansvarsforsikring betydning ved ansvarsbedømmelsen?
1.2.2.5	Ansvarsforudsætningarna	2.6	Forældres ansvar
1.2.2.6	Jämkning	2.7	Identifikation
1.2.3	Norge	3	Sammenfattende bemærkninger
1.2.3.1	Allmänt	4	Diskussionen
1.2.3.2	Nedre aldersgräns?	4.1	Bo Von Eyben
1.2.3.3	Strikt ansvar	4.2	Bill Dufwa
1.2.3.4	Ansvarsforudsætningarna	5	Sammenfatning og konklusion
1.2.3.5	Jämkning		
1.2.4	Finland		
1.2.4.1	Allmänt		
1.2.4.2	Åldersgräns?		

1. Hovedreferent Bill Dufwa

1.1. Inledning

Innehållet av rättsreglerna om skadeståndsansvaret för barn och ungdomar (i fortsättningen enbart kallade barn) växlar starkt mellan olika länder. När frågan diskuteras i internationella sammanhang är det vanligt att ta sikte på de små barnen ("infants"). Otvivelaktigt blir spörsmålet om ansvar särskilt brännande här. Med sikte på dessa barn kan urskiljas två huvudtyper av rättsregler i sammanhanget. Enligt den ena svarar de små barnen fullt ut — som om de var vuxna. Enligt den andra är dessa barn helt befriade från skadeståndsansvar.

Den första varianten är i dag mindre vanlig. Den förekommer dock exempelvis i vissa commonlawländer; ett barn, hur litet det än är, kan här bli skadeståndsskyldigt om det har begått vissa slag av torts. Den andra typen av ansvar, som går ut på att de små barnen är underkastade ansvarsbefrielse ("immunitetsprincipen"), är den som gäller i de nordiska länderna.

1.2. Barn

1.2.1. Sverige

1.2.1.1 Allmänt

I Sverige har följande regel upptagits i 2 kap. 2 § skadeståndslagen (1972:207; nedan förkortad SkL):

"Vållar någon som ej fyllt aderton år person- eller sakskada, skall han ersätta skadan i den mån det är skäligt med hänsyn till hans ålder och utveckling, handlingens beskaffenhet, föreliggande ansvarsförsäkring och andra ekonomiska förhållanden samt övriga omständigheter."

Lagregeln infördes med SkL 1972. Den innebar att rättsläget underkastades en väsentlig förändring. Äldre rättspraxis har därför ett begränsat värde.

1.2.1.2 Nedre åldersgräns?

2 kap. 1 § SkL anger ingen särskild uppnådd ålder som förutsättning för skadeståndsansvaret. Det ankommer i stället på domstolarna att fastlägga åldersgränsen när det gäller skadeståndsansvaret för de allra yngsta. Några närmare riktlinjer gavs inte i motiven till lagregeln. Här uttalas endast att barn under 5-6 år bara "undantagsvis" skulle åläggas skadeståndsansvar.

Åldersgränsen bestäms med hjälp av culpa-bedömningen. I NJA 1977 s. 186 ansågs en pojke som var tre år och två månader gammal ej kunna bli skadeståndsskyldig. HD fann att barn i den åldern inte kunde anses ha nått den mognad och ha förvärvat det omdöme och de insikter som måste förutsättas för att ett sådant handlande av barnet som här var i fråga skulle kunna anses innefatta vållande. Förmodligen kan tre år och två månader härmed sägas vara den hittills lagda högsta ålder, vid vilken skadeståndsansvar ej kan komma i fråga. Det kan visserligen från allmän synpunkt tyckas rimligt, att gränsen går högre. Ansvarsförsäkringens utbredning i samhället gör dock att det inte blir givet att åldersgränsen skall gå alltför högt.

1.2.1.3 Ansvarsförsäkringen

Med avdrag för självrisk, som är omkring 1.000 kronor, täcks barnens skadeståndsansvar i princip av hemförsäkringen. Det står klart, att frågan om skadeståndsskyldighet över huvud föreligger dock ej i det konkreta fallet får avgöras med hänsyn till förekomsten av ansvarsförsäkring.

När det gäller skador orsakade av barn har försäkringen på en punkt släppt kontakten med skadeståndsreglerna. Den utger ersättning även om barnen varit så små att de ej kan åläggas skadeståndsskyldighet; undantag gäller dock om ersättning för skadan kan ersättas av annan. Spörsmålet om skadeståndsskyldighet över huvud kan åläggas på grund av

barnets ålder har sålunda begränsad praktisk betydelse.

Om ansvarsförsäkringen sålunda har en generös inställning till skador, orsakade av barn, är dock frikostigheten inte obegränsad. Skador orsakade uppsåtligen av någon som fyllt 12 år ersätts ej ur hemförsäkringen; jfr 32 och 33 §§ konsumentförsäkringslagen (1980:38).

1.2.1.4 Strikt ansvar

2 kap. 2 § SkL täcker endast barnets culpaansvar. En analog tillämpning anses det knappast finnas skäl till. Om barnet har strikt ansvar, exempelvis i egenskap av arbetsgivare eller såsom hundägare, blir andra regler tillämpliga. Detta innebär, att barnet i allmänhet har mindre möjligheter att undgå fullt ansvar, när detta är strikt än eljest.

1.2.1.5 Brott

Staten utbetalar genom brottsskadenämnden ersättning för skador genom brott och detta gäller i princip även om barn är skadegörare. I den mån man kan räkna med att nämnden kommer att utbetala sådan ersättning — vilket inte alltid är säkert med hänsyn till kravet att det skall ha varit fråga om ett brott och barnets straffmyndighetsålder är 15 år — finns det knappast anledning att vara försiktig med att vägra ålägga barnet skadeståndsskyldighet i en situation, där denna är tveksam. Antydningar i denna riktning förekommer också i den rättsvetenskapliga litteraturen.

1.2.1.6 Ansvarsförutsättningarna

Skall barn i culpahänseende jämföras med vuxna eller med barn i samma ålder? Av 2 kap. 2 § framgår ej hur denna fråga skall besvaras för svensk rätts vidkommande. Av motiven till lagen kan emellertid utläsas att barnen i princip skall jämföras med vuxna. Detta innebär ett brott mot tidigare synsätt, enligt vilket barnet skulle jämföras med andra i samma ålder.

Lagtexten är oklar. I 2 kap. 1 § SkL, vari den allmänna culpapregeln är upptagen, betyder ordet "vållar" uppenbarligen det samma som "orsakar". Tolkar man ordet "vållar" på samma sätt vid tillämpningen av 2 kap. 2 § SkL kommer culpabedömningen beträffande barn att sammanfalla med den skälighetsbedömning, varom lagtexten talar och de omständigheter som nämns i 2 kap. 2 § måste beaktas. Emellertid står hela denna tolkning i strid med motivuttalandena om att culpabedömningen i princip skall ske som om barnet var vuxet. Men den är inte heller förenlig med hur man enligt dessa för arbeten skall uppfatta ordet "vållar". Ordet i fråga betyder enligt motiven inte det samma i 2 kap. 2 § som i 2 kap. 1 §.

När det gäller bestämmelsen om barns skadeståndsansvar innebär "vållar" att lagstiftaren har anknutit till vållande bedömningen. Skadeståndskommitten hade talat om skada som barn "gör". Mot detta hade departementschefen bestämda erinringar. Denne ville i stället "knyta an till det traditionella vållandebegreppet". Det förtjänar också antecknas att till de omständigheter som anges i 2 kap. 2 § hör "föreliggande ansvarsförsäkring". Att culpabedömningen sammanföll med den skälighetsbedömning som föreskrivs i 2 kap. 2 § skulle innebära att vållandebedömningen blev beroende av ansvarsförsäkringen i det konkreta fallet, ett förhållande som inte är accepterat (jfr 4 ovan). Oklarhet i motiven till SkL, när det gäller barns skadeståndsansvar, finns också i ett annat hänseende. Av motiven kan man få intrycket att vållandebedömningen beträffande barn rentav skulle kunna vara strängare som princip än för vuxna. Det talas om "en bedömning av barnets beteende, liknande den vållandebedömning som sker när culpapregeln tillämpas beträffande vuxna, men utifrån mer objektiva kriterier, dvs. under mindre hänsynstagande till subjektiva faktorer." Andra ställen i förarbetena visar emellertid, att barn inte skall kunna ådra

sig ett skadeståndsansvar som går utöver det allmänna culpaansvaret.

När det gäller orsakssambandet torde några särskilda problem knappast uppkomma. Möjligen skulle detta dock kunna bli fallet, när det gäller psykisk kausalitet.

1.2.1.7 Ansvarsförsäkring?

Av motiven till SkL framgår tydligt, att om väl skadeståndsansvar föreligger, förekomsten av ansvarsförsäkring alltid bör medföra fullt ansvar. Jämkning är sålunda inte tillåten. För försäkringsbolagens skadereglerare blir frågan sålunda alltid ett antingen eller.

1.2.1.8 Jämkning

Eftersom sådan försäkring föreligger i kanske 85 % av alla fall, blir spörsmålet om jämkning efter skälighet sällan aktuell. Sker det beaktas enligt lagtexten (se 3 ovan) först barnets ålder och utveckling. Motiven gör en skillnad mellan barn som ej uppnått 15 års ålder och andra. Beträffande den senare kategorin, sålunda barn mellan 15 och 18 år, gäller att utgångspunkten bör vara att de i princip bär fullt skadeståndsansvar enligt den allmänna culpapareln.

Ökad psykisk och intellektuell mognad medför också ett mera omfattande skadeståndsansvar. Moderna barnpsykologiska anses utvisa att barnet inte ens i tolvårsåldern är fullt mogen i alla situationer; detta gäller särskilt trafiken. Det har ansetts önskvärt att detta förhållande beaktas av domstolarna. Frågan har ännu inte ställts på sin spets.

Till de omständigheter som skall beaktas hör enligt 2 kap. 2 § också ”handlingens beskaffenhet” (se ovan). Ett uppsåtligt skadegörande handlande är värre än ett oaktsamt, lat vara att det inte behöver innebära en jämkning till noll. Allvarliga förmögenhetsbrott anses böra medföra ett minskat utrymme för jämkning. Att skadan tillfogats under lek kan inverka mildrande på bedömningen.

Lagstiftaren har också räknat med att ”ekonomiska förhållanden” skall kunna inverka i jämningsoperationen. Barnets egen betalningsförmåga hör hit. Men även de ekonomiska förhållandena hos den skadelidande kan enligt motiven inverka. Hit hör av allt att döma även försäkringar på skadelidarsidan. I propositionen till SkL är uttalandena i denna fråga försiktiga. Skadeståndskommitten gav däremot klart uttryck för tanken att skälighetsbedömningen skulle kunna influeras av såväl skade- som personförsäkring på den skadelidandes sida; även summaförsäkringar, som normalt inte reducerar den skadelidandes rätt till skadestånd, skulle kunna inverka i sammanhanget. Ställning tycks ej ha tagits till frågan om föreliggande försäkringsmöjligheter på den skadelidandes sida skulle kunna inverka på skälighetsbedömningen. Frågan ansågs svårbedömd och upptogs ej till närmare behandling. Man bör dock kunna hävda att avsaknaden av en uttrycklig rätt att beakta försäkringsmöjligheter — samtidigt som en sådan rätt föreskrivs i 3 kap. 6 § SkL — kan innebära att den inte skall finnas just här.

6 kap. 2 § SkL uppställer en allmän jämningsregel för det fall att skadeståndet är oskäligt betungande för skadeskyldiga. Denna regel kan tillämpas även på barn, men eftersom de billighetssynpunkter som bestämmelsen ger uttryck för redan har tillvaratagits i 2 kap. 2 § SkL anses stadgandet sakna större praktisk betydelse.

1.2.2. Danmark

1.2.2.1 Allmänt

Barns skadeståndsansvar upptas i 63 § myndighetsloven, som lyder:

”Barn under 15 år er erstatningspligtigt for skadegørende handlinger efter samme regler som personer over den ålder; dog kan erstatningen nedsættes eller endog helt bortfalde,

for så vidt det findes billigt på grund af manglende udvikling hos barnet, handlingens beskaffenhed og omstændighederne i øvrigt, derunder navnlig forholdet mellem den skadegørende og den skadelidendes evne til at bære tabet og udsigten til, at skadden kan fås godtgjort hos andre.”

Det finns en iögonfallande skillnad mellan denna lagregel och motsvarande svenska (se denna 2 ovan). Regeln tar endast sikte på barn under 15 år, medan den svenska även täcker kategorin 15-18 ar. 63 § tycks också klarare konstruerad än 2 kap. 2 § SkL (jfr. 1.2.1.1. ovan): ansvarsförutsättningarna skils bestämt från skälighetsbedömningen.

1.2.2.2 Åldersgräns?

Ej heller (jfr för Sveriges del 2 ovan) 63 § myndighetsloven anger någon nedre åldersgräns för skadeståndsansvaret. För trafikskadornas del finns fall vari fyraåriga barn ålagts ansvar. Någon generell mininumålder har inte ansetts möjlig att fastställa när det gäller skador orsakade under lek; i intet fall lär dock ett ansvar för barn under fyra år ha ålagts. Skador orsakade genom eld har föranlett ansvar för ett barn på fem år, alltmedan ett barn som var fyra och ett halvt år befriades från skadeståndsskyldighet. I det danska lagstiftningsarbetet på området har funnits en strävan att vilja höja åldersgränsen för barn till 6 år.

1.2.2.3 Ansvarsförsäkringen

Inte heller (jfr. 1.2.1.3. ovan) i dansk rätt tillåts ansvarsförsäkringen inverka på culpabedömningen. Det har emellertid i den rättsvetenskapliga litteraturen antytts att fall som legat ”på vippen” till ansvar kanske slutligen har medfört ansvar på grund av just nämnda försäkring.

1.2.2.4 Strikt ansvar

Ej heller (jfr. 1.2.1.4. ovan) 63 § täcker fall av barns strikta ansvar.

1.2.2.5 Ansvarsförutsättningarna

Tillämpningen av 63 § avviker bestämt från den som kommer 2 kap. 2 § SkL till del (se 1.2.1.6. ovan). Vållandebedömningen sker nämligen genom en jämförelse ej med vuxna utan med barn i motsvarande ålder och i samma situation.

1.2.2.6. Jämknin

Om ansvarsförsäkring täcker skadan, sker liksom i svensk rätt ingen jämkning av skadeståndet.

Till ”handlingens beskaffenhet” räknas i doktrinen också redan handlingens farlighet. Med ”omstendighederne i øvrigt” avses ej blott den ekonomiska förmågan hos skadegöraren i jämförelse med den som finns hos den skadelidande. Framför allt avses försäkringar på skadelidarsidan, ett förhållande som följer redan av 19 § EAL (Erstatningsansvarsloven).

1.2.3. Norge

1.2.3.1. Allmänt

§ 1-1 lov om skadeserstatning lyder:

”Barn og ungdom under 18 år plikter å erstatte skade som de volder forsettlig eller uaktsomt, for så vidt det finnes rimelig under hensyn til ålder, utvikling, utvist adferd, Økonomisk evne og forholdene ellers.”

Denna lagregel, som infördes med loven 1969, erinrar starkt om den motsvarande svenska (se 1.2.1.1. ovan) och kan i själva verket ha stått modell för den senare.

1.2.3.2. Nedre åldersgräns?

I motiven till den ovan citerade lagregeln sägs, att barn under 14 års ålder endast i begränsad omfattning skall kunna åläggas ansvar. Och när det gäller barn under skolpliktig ålder — vilket är 6-7 år — kunde ansvar bara bli aktuellt i ”ekstraordinære tilfelle”.

1.2.3.3. Strikt ansvar

Liksom i svensk och dansk rätt gäller den allmänna lagregeln om barnens skadeståndsansvar endast culpaansvaret.

1.2.3.4. Ansvarsförutsättningarna

Liksom i dansk rätt sker vållandebedömningen i norsk så att en jämförelse sker med barn i samma ålder eller med samma fysiska eller psykiska mognad.

1.2.3.5. Jämkning

Med ”utvist atferd” kommer skuldgraden att få betydelse.

Uttrycket ”ekonomisk evne” täcker givetvis även ansvarsförsäkring. Exempel på en jämkning till följd av ”forholdene ellers” har ansetts vara att barnet har vuxit upp i en osund miljö.

1.2.4. Finland

1.2.4.1. Allmänt

2 kap. 2 § Skadeståndslag 31.5. 1974/412 föreskriver:

”Förorsakar någon som ej fyllt aderton år skada, skall han ersätta skadan i den mån det prövas skäligt med hänsyn till hans ålder och utveckling, handlingens beskaffenhet, skadevällarens och den skadelidandes ekonomiska förhållanden samt övriga omständigheter.”

Bestämmelsen erinrar om motsvarande svenska. Det finns dock en skillnad. Denna har att göra med ordet ”förorsakar”. Det saknas i sammanhanget en koppling till vållande. Skälighetsbedömningen måste därför, om stadgandet skall läsas ordagrant, ta sikte även på ansvarsförutsättningarna; barnets ansvar är ej strikt. Äldre rättspraxis anses, till skillnad mot förhållandena i Sverige, i viss utsträckning kunna utnyttjas.

1.2.4.2. Åldersgräns?

Någon särskild nedre åldersgräns för skadeståndsansvar anges, som framgår, ej heller i 2 kap. 2 § Skadeståndslag. Kanske svårare än

i de andra nordiska länderna är också att i finsk rätt utpeka någon särskild möjlig gräns. Detta sammanhänger med att rättspraxis bytt ansikte när det gäller vållandebedömningen (se härom nedan).

1.2.4.3. Ansvarsförsäkringen

Förekomsten av ansvarsförsäkring anses ej få påverka skadeståndsansvaret. I samma riktning som i dansk doktrin går uttalanden i den finska om ansvarsförsäkringens betydelse i gränsfall; domaren skulle knappast underlåta att åtminstone omedvetet beakta att en ansvarsförsäkring existerar i det konkreta fallet.

1.2.4.4. Ansvarsförutsättningarna

Vid vållandebedömningen är enligt motiven till lagregeln avgörande en jämförelse med barn i samma ålder och på samma utvecklingsnivå; det blir fråga om en överensstämmelse med dansk och norsk rätt. Det är fråga om en förändring. Rättsläget före 1940-talet karakteriserades av att barns vållande bedömdes i relation till vuxna.

En sträng culpabedömning sker, om barnet har handskats med ett farligt föremål eller deltagit i en farlig lek. Detsamma gäller, då barn orsakat skada i trafik. Däremot är culpabedömningen mild vid ofarlig lek och vid sportutövning.

1.2.4.5. Jämkning

Motiven till den finska lagregeln gör en skillnad i jämkningshänseende mellan barn under och barn över 15 år. För den senare kategorin gäller att jämkning endast sällan kommer i fråga. Läget är sålunda ungefär som i svensk rätt.

1.3. Föräldrar

1.3.1. Inledning

Även rättsreglerna om vårdnadshavarens skadeståndsansvar växlar till innehållet internationellt sett. Ett rent strikt ansvar av denna typ

existerar på vissa håll i världen. I andra länder kan vårdnadshavarens ansvar vara strikt i den meningen att det, oberoende av eget vållande, som regel täcker skada orsakad av barnets vållande. Ej ovanligt är att vårdnadshavarens ansvar bygger på en presumtion om vållande. För det mesta är vårdnadshavarens och barnets ansvar ställda på samma nivå. Det förekommer emellertid att det ena ansvaret ställs före det andra på det viset att det blir primärt i stället för subsidiärt.

I de nordiska länderna faller föräldrarnas ansvar i princip under culparegeln. Som skall framgå beträffande norsk rätt finns dock även inslag av strikt ansvar.

1.3.2. Sverige

1.3.2.1. Allmänt

Sverige utgör inget undantag; på föräldrarnas skadeståndsansvar för skador orsakade av deras barn tillämpas den allmänna culparegeln och 2 kap. 1 § SkL blir tillämplig. Föräldrarna har en tillsynsplikt. 6 kap. 2 § 2 st. föräldrabalken stadgar:

”Den som har vårdnaden om ett barn har ett ansvar för barnets personliga förhållanden och skall se till att barnets behov enligt 1 § blir tillgodosedda. Barnets vårdnadshavare svarar även för att barnet får den tillsyn som behövs med hänsyn till dess ålder, utveckling och övriga omständigheter samt skall bevaka att barnet får tillfredsställande försörjning och utbildning.”

I tillsynsplikten anses ligga en skyldighet att se till att barnet undviker att skada ej blott sig själv utan även andra. I syfte att skärpa tillsynsansvaret och precisera detta i skadeförebyggande syfte fogades genom en lag som trädde i kraft den 1 januari 1994 följande mening till 6 kap.

2 § 2 st. föräldrabalken:

”I syfte att hindra att barnet orsakar skada för någon annan skall vårdnadshavaren vida-

re svara för att barnet står under uppsikt eller att andra lämpliga åtgärder vidtas.”

Genom denna ändring skedde en markering. Samhällsomvandlingen under 1900-talet hade inneburit att föräldrarnas uppgifter delvis hade övertagits av skola, barnomsorg och andra institutioner. Nu skulle föräldrarnas ansvar och möjligheter att förebygga avvikande beteenden hos barnen förstärkas.

Föräldrarnas skadeståndsskyldighet förutsätter inte att barnet kan åläggas något skadeståndsansvar.

Passiv identifikation är i svensk rätt förbjuden när det gäller personskador. I princip är den dock tillåten när det gäller saksador. I detta senare fall kan sålunda barnen komma att identifieras med föräldrarna och vice versa såvitt avser skadors tillfogade föräldrar eller barn.

1.3.2.2. Försäkringsförhållandena

Ersättning utbetalas från ansvarsförsäkring beträffande skador som har orsakats av ej blott försäkringstagaren utan även personer som tillhör dennes hushåll.

1.3.3. Danmark

Föräldrar har en tillsynsplikt i förhållande till barnen. Lagregler om deras skadeståndsansvar saknas emellertid. Den allmänna culparegeln blir tillämplig. Culpabedömningen när det gäller ansvaret mot tredje man varierar men tycks i allmänhet gå i för föräldrarna mildrande riktning; det gäller särskilt trafikskador. Rättspraxis ger belägg för att ansvaret särskilt tycks ha aktualiserats när det gäller lek med farliga saker. Åtminstone teoretiskt sett kan föräldrarna bli skadeståndsskyldiga mot barnet.

Passiv identifikation är tillåten men kritiserad.

1.3.4. Norge

§ 1-2 Lov om skadeserstatning föreskriver:

1. Foreldre plikter å erstatte skade voldt av barn og ungdom under 18 år, såfremt de ha latt det mangle på tilbørlig tilsyn eller på annen måte ikke har gjort det som etter forholdene er rimelig å kreve av dem for å hindre skadeforvoldelse.

2. Uansett egen skyld svarer foreldre for skade voldt forsettlig eller uaktsomt av deres barn under 18 år som de bor sammen med og har omsorgen for, med inntil 1.000 kroner for hver enkelt skadevolding.”

På skador som har orsakats av barn under sex till sju års ålder tillämpas det strikta ansvaret enligt punkten 2. endast undantagsvis. I förarbetena till denna del av § 1-2 framhålls flera fördelar med det begränsade strikta ansvaret. Reparationsintresset tillgodosågs genom det samma. Processekonomin gynnades: småskadorna reglerades på ett enkelt sätt. En preventiv effekt uppnåddes. Det strikta ansvaret kom också att överensstämma med den allmänna rättsuppfattningen.

1.3.5. Finland

Liksom i Danmark saknas ett särskilt stadgande om föräldrarnas skadeståndsansvar för skada orsakad av deras barn. Den allmänna culpaparegeln gäller.

2. Co-referent Jørgen Nørgaard

2.1. Indledning

Co-referenten kunne tiltræde hovedreferentens fremstilling af dansk ret på området.

2.2. Ansvarsforsikring

Den danske familieforsikring indeholder i almindelighed en ansvarsdel, som også dækker skader forvoldt af børn der er så små at de

ikke er juridisk ansvarlige. Det vil efter dansk ret sige børn i intervallet 0-5 år. Dette gælder den danske normalpolice (familiens basisforsikring), som (bla.) indeholder følgende bestemmelse:

”(På trods heraf) dækker forsikringen personskade forvoldt af børn under 5 år, hvis det manglende juridiske ansvar alene skyldes barnets alder eller manglende udvikling”.

Formuleringen : ”Det manglende juridiske ansvar” betyder at selskabet ikke kun dækker fordi der ikke er penge at hente andre steder. Det skal være således, at der ikke er noget andet juridisk ansvar end det der påhviler barnet. Dette kan godt blive aktuelt, eksempelvis hvis barnet passes af fremmede, som ikke har tegnet ansvarsforsikring som dækker, og disse ikke er i stand til at betale selv om de er juridisk ansvarlige. Tager man det strikt på ordene vil den danske ansvarspolice ikke komme til at betale i sådan en situation.

Det andet ord jeg har mærket mig er ordet det. For mig at se betyder formuleringen, at en ren hændelig begivenhed ikke er dækket. Tages det eksempel at et barn på ca. 2 år har forvoldt en skade som utvivlsomt også ville være en hændelig skade, hvis et 6-årigt barn havde voldt den, vil skaden ikke være dækket, idet det manglende ansvar ikke alene skyldes barnets alder. En anden mulighed er, at selskaberne vælger at betale alle skader forvoldt af børn mellem 0-5 år. Jeg vil gætte på, at man har valgt den sidste løsning.

M.h.t. forsætlig skade findes der som bekendt en bestemmelse i FAL § 19, hvorefter FAL § 18 stk. 1 (om forsætlig fremkaldelse af forsikringsbegivenheden) ikke finder anvendelse på (bla.) børn under 14 år. Denne bestemmelse er fravigelig, men det er ikke almindeligt i danske ansvarsforsikringer at fravige § 19 på dette punkt. Den danske Højesteret har for nogle år siden fastslået at § 19 kun kan fraviges ved udtrykkelig bestemmelse i forsikringsaftalen.

2.3. Ansvarsbedømmelsen-sammenligningsgrundlaget

Når man siger, at der er et erstatningsansvar for børn, rejser der sig spørgsmål om, hvilket sammenligningsgrundlag der skal anvendes. Som det er nævnt af hovedreferenten, er det således i dansk ret at når der skal tages stilling til om et barn er erstatningsansvarlig — grænsen i Danmark er jo 15 år — så er sammenligningsgrundlaget et barn på samme alderstrin og i samme handlingssituation. Det ville være helt fremmed for dansk ret at sammenligningsgrundlaget skulle være voksne, altså det som principielt gælder i Sverige.

2.4. Særlig adækvansbedømmelse ved børns skadeforvoldelse?

Skal man kun sammenligne med børn på tilsvarende alderstrin når det gælder selve culpabedømmelsen eller skal man også gøre det når man kommer til det fænomen der kaldes adækvans? Med andre ord, hvis de pågældende skadesfølger eller en del af disse er uforudseelige for børn skal der ikke betales erstatning eller kun betales erstatning for de for børnene forudseelige skadesfølger. Der findes faktisk en afgørelse fra den danske højesteret, hvor man har gjort dette (Ugeskrift for Retsvæsen 1951.999). Da skaden ” næppe i fuldt omfang har kunnet påregnes af dem” (5½ og 7-årig dreng) blev erstatningen nedsat med halvdelen.

Den lige nævnte afgørelse har fået en opfølgning af en Vestre Landsrets dom (Ugeskrift for Retsvæsen 1989.278V). I denne sag tager landsretten afstand fra at anvende et psykologisk adækvanskriterium og drengene (4 og 6 år) blev dømt til at betale hele erstatningsbeløbet. Det har været afgørende for sagens udfald at der var tale om en typisk skadesfølge. Der er ikke kommet yderligere afgørelser på dette område. Retstilstanden i Danmark er ikke afklaret. Jeg håber, at den er den samme, som jeg går ud fra at den er i de andre nordiske

lande, nemlig at der ikke skal gælde en særlig adækvansbegrænsning for børn, således at man betragter den tidligere afgørelse fra 1951 som ”overruled”. Herved må man være opmærksom på at den ældre højesteretsafgørelse knytter sig nær til en meget traditionel adækvanslære, hvor det afgørende er, hvad man kan påregne eller forudse, hvor landsrettens afgørelse er knyttet til, hvorvidt skaden er typisk eller atypisk.

2.5. Har ansvarsforsikring betydning ved ansvarsbedømmelsen?

Afgørelsen af om der skal pålægges ansvar eller ikke er — ligesom i de øvrige nordiske lande — uafhængigt af om der er tegnet ansvarsforsikring eller ikke. Dette princip fastholdes, men man kan ikke udelukke at tilstedeværelsen af ansvarsforsikring kan få betydning i grænsetilfælde, jfr. hertil den lige cit. Vestre landsrets dom. Ved afgørelsen af om erstatningen skal nedsættes, når det er fastslået at der er et ansvar, tages der hensyn til evt. foreliggende ansvarsforsikring — dette følger jo af Erstatningsansvarsloven.

2.6. Forældres ansvar

Dansk rets stilling er — som nævnt af hovedreferenten — et almindeligt culpaansvar.

Et strikt ansvar for barnet eller et ansvar for forældre, hvis barnet er ansvarlig på linie med principalansvar vil ikke være nærliggende. Jeg mener ikke, at der er noget specielt behov for at gå væk fra et almindeligt culpaansvar, idet de danske domstole ikke er utilbøjelige til at pålægge ansvar, når barnet er over 5-års grænsen. For så vidt angår helt små børn har man jo den tidligere nævnte dækning under ansvarsforsikringen, som er almindelig udbredt i Danmark.

2.7. Identifikation

Det har aldrig i Danmark været på tale at have identifikation på den måde, at hvis familiemedlemmer forvolder hinanden skade skulle man ikke ifalde ansvar overfor hinanden. I denne sammenhæng er det vigtigt at mærke sig at den før nævnte ansvarsforsikring også dækker en sådan skade, dog kun personskade, idet selskaberne typisk undtager materiel skade.

Når der sker skade på barnet er det rigtigt, at man i dansk ret har det som en mulighed, at der kan ske identifikation med forældrene, således at erstatningen kan nedsættes, hvis det har skortet på omhu fra forældrenes side. Det er dog meget længe siden, at der har været en dansk afgørelse der gik ind for dette resultat og alle der har udtalt sig om emnet har udtalt sig imod, således at man må antage at princippet i dag ikke vil finde anvendelse i dansk ret.

3. Sammenfattende bemærkninger

Når det gælder børns erstatningsansvar er reglerne i de nordiske lande lidt forskellige.

I Sverige skal der foretages en konkret vurdering af barnets skadevoldende adfærd når dette er under 18 år. Sammenligningsgrundlaget er voksne. Det er slået fast at et barn på 3 år og 2 mdr. ikke kan ifalde ansvar. Den nedre grænse ligger formentlig på 5-6 år.

I *Danmark* er aldersgrænsen for den konkrete prøvelse 15 år. Sammenligningsgrundlaget er børn i tilsvarende alder og udvikling o.s.v. Den nedre grænse for barnets ansvar er ca. 5 år.

I *Norge* skal den konkrete prøvelse foretages på børn under 18 år. Sammenligningsgrundlaget er som i Danmark. Den nedre grænse: Når barnet er under 14 år skal der kun i begrænset omfang pålægges ansvar og når barnet er mellem 6 og 7 år skal der kun pålægges ansvar i ekstrarordinære tilfælde.

I *Finland* skal der foretages en konkret prøvelse når barnet er under 18 år. Sammenligningsgrundlaget er ligesom i Norge og Danmark. Derimod er det usikkert, hvor den nedre grænse ligger.

Fælles for Norge, Sverige og Danmark er at der påhviler barnet et almindeligt culpaansvar. Finland foretager derimod en streng culpavurdering ved farlig leg. Fælles for alle fire lande er at en foreliggende ansvarsforsikring ikke indgår i eller påvirker culpa-bedømmelsen

M.h.t. til forældres ansvar for deres børns skadegørende handlinger er reglerne i de nordiske lande også forskellige, men udgangspunktet er, at forældrene har en tilsynspligt og at der foretages en culpavurdering. I Sverige bestemmer Föräldrebalken dog at forældre kan ifalde ansvar selv om barnet ikke kan pålægges ansvar. I Norge er forældre objektivt ansvarlige for barnets forsætlige eller uagtsomme skader, inden for et beløb på 1.000,- NOK.

4. Diskussionen

4.1. Bo Von Eyben

Det i den svenske betænkning "Vårdnadshavares skadestandsansvar" udarbejdede forslag — som senere er vedtaget — om en skærpelse af "vårdnadshavares skadestandsansvar" (se afsn. 1.3.2.1. ovenfor i hovedreferentens indlæg) er udtryk for en idealistisk motivforskydning som har ganske betydelige og betænkelige implikationer for det erstatningsretlige systems fremtid. Man bruger det erstatningsretlige system til at fremme nogle ideologiske politiske moralske principper. Dette må anses som et stort tilbageskridt for den erstatningsretlige debat i Norden.

Der foreligger ikke dokumentation for at et sådant ansvar for bla. forældre skulle have nogen præventiv effekt. Der foreligger heller

ikke bevis for, at det almindelige culpaansvar for forældre skulle have givet uheldige resultater for de skadelidte. Der er således ikke påvist noget behov for en sådan reform.

4.2. Bill Dufwa

Motiverne til den norske ordning (se hertil ovenfor afsn 1.3.4. i hovedreferentens indlæg), hvorefter forældre er objektivt ansvarlige for deres børns skader indtil 1.000,- kr. var bla. følgende: 1). regresinteressen, som er nemmere at gennemføre med et strikt ansvar, 2) procesøkonomiske overvejelser, 3) præventionsstanken 4) reglen stemmer med den almene opfattelse.

Netop pkt. 4 har været interessant i den svenske debat. Baggrunden for den svenske regel har været et ønske om at udvide bla. forældres ansvar for deres børns handlinger, og det har været den almindelige opfattelse, at en regel som den gennemførte vil påvirke forældres adfærd. M.h.t. den svenske regel har det slet ikke været hensigten, at den skulle have reparative formål. Reglen tager naturligvis ikke sigte på de skadelidte - det er ikke hensigten, at de skadelidte skal have mere i erstatning — reglen har kun baggrund i præventive hensyn.

Som det anføres af Bo Von Eyben er den svenske regel et brud på den svenske tradition netop i relation til den reparative funktion overfor de skadelidte. Der er jo sket en stor økonomisk ændring i Sverige — der er en krise — dette griber ned i forskellige regelsæt og når så småt ned i erstatningsretten. Man må derfor se lidt anderledes på problemerne end tidligere. Vi har utvivlsomt en sådan proces netop nu i Sverige.

Sverige er dog ikke ene om at gennemføre sådanne reformer. De findes ikke så meget i Norden, men er ikke usædvanlige i det øvrige Europa. Jeg mener dog ikke at man skal overdrive betydningen af den svenske regel.

5. Sammenfatning og konklusion

Det må konstateres, at der ikke er retsenhed i de nordiske lande når det gælder børns og forældres erstatningsansvar. Det gennemgående træk er dog, at børns skadegørende handlinger skal bedømmes på grundlag af culpa-reglen og at forældrene har en tilsynspligt og også skal bedømmes efter culpareglen. Herfra er der nogle afvigelser. Nogle af de mest markante er at børns skadegørende handlinger skal bedømmes efter en voksenadfærd (Sverige) og at forældre pålægges et objektivt ansvar for deres børns skadegørende handlinger inden for et bestemt beløb (Norge). Endvidere at der anvendes en skærpet culpa-vurdering, når der er tale om farlig leg (Finland).

I takt med samfundsudviklingen synes der i nogle af de nordiske lande at være en tendens til at skærpe holdningen til forældres pligt til at føre tilsyn med deres mindreårige børn. Det blev fremhævet under diskussionen, at det erstatningsretlige system ikke skal bruges til at gennemføre politiske moralske principper og det må erkendes at — selv om der måtte være et påtrængende behov for en skærpelse af forældres opsyn/tilsyn med deres børn — så er det erstatningsretlige system ikke egnet som middel til at ”opdrage” forældre eller børn. Denne opgave må i givet fald tages op i en bredere samfundspolitik.